

se nemá ve světě cenit nic než to, zač vděčí autonomní subjekt sobě samému.“³⁶ Césuru tvoří podle něj pak Schillerovo pojednání *O půvabu a důstojnosti* (1793). Tento zlom se podle mého názoru projevuje již v *Listech o kráse* (také 1793).

V tomto díle se Schiller (1759–1805) zabývá především pojmem svobody a nově definuje přírodní krásy („krásný je výtvor přírody, když se jeví ve své uměleckosti svobodný“³⁷). Pojednání *O půvabu a důstojnosti* je už spíše rozpracováním tématu a jeho aplikace především na člověka a umění – na rozdíl od *Listů o kráse*. Schillerovi zde naopak slouží příroda jako protiklad svou určeností.

Podle Schillera je krása v přírodě tam, kde se jeví jako svobodná. Samozřejmě, že „žádná věc ve smyslovém světě není svobodná skutečně, ale jen zdánlivě“.³⁸ Přírodní věci jsou zřetězeny nescíslnými vztahy závislostí, díky nimž nemůžeme žádný přírodní objekt považovat za svobodný. Přesto se nám takovým může jevit. Žádná z přírodních věcí není určena pouze ze sebe samé, zevnitř – všechny jsou současně určené zvnějšku. Přesto se zde může projevovat jistá autonomie.³⁹ Kde tato autonomie, sebeurčení, vystupuje do popředí, můžeme hovořit o přírodním krásnu. Takovým příkladem může být kůň běžící tak lehce, že se zdá bez tíže.⁴⁰ Krásným může být zván letící pták či topol, „svobodně“ se kymácející ve větru.⁴¹

Současně se Schiller odvolává na Kanta, pro kterého je příroda krásná, pokud vypadá jako umění, a umění je krásné, pokud vypadá jako příroda.⁴² Schiller ukazuje, že je také třeba této uměleckosti „techniky“. Tato „technika“, tj. utváření předmětu, se musí jevit jako určená... autonomií a pak je věc krásná.“⁴³ Autonomie v technice, přirozenost a svoboda v uměleckosti je podle Schillera „čistý soulad vnitřní bytnosti s formou, pravidlo, které si věc sama současně dává a jímž se řídí“.⁴⁴ „Krása je sama sebou spoutaná síla, omezení ze síly.“⁴⁵ A to platí nejen o jednotlivých objektech, ale i větších celcích, např. krajina je krásná tam, kde všechny části jsou v takové souhře, že krajina si sama klade svou mez a celek je výsledkem svobody jednotlivostí. Vše v krajině se vztahuje k celku a přitom jednotlivé části jako by sledovaly jen svoji vůli a svobodu. „Harmonie vzniká právě z toho, že každá jednotlivá věc si ukládá ze své vnitřní svobody právě to omezení, které potřebuje jiná, aby mohla vyjádřit svoji svobodu.“⁴⁶

Schiller navazuje na Kanta a zdůrazňuje dvě věci: za prvé musíme vědět, že krásná věc je ze sebe samé, autonomní (příroda, nikoli její umělá nápodoba), za druhé nám musí připadat jako podle nějakého pravidla (Kant – musí vypadat jako umění).⁴⁷ Avšak: „Technika a svoboda nemají též vztah ke krásnu. Svoboda sama je základem krásna, technika je jen základem naší představy svobody... technika totiž přispívá ke kráse jen potud, pokud slouží k tomu, aby vzbudila představu svobody.“⁴⁸ Představa techniky, pravidla nám tedy jen slouží v mysli k tomu, aby nám „v mysli vyvolala nezávislost produktu (přírody) na technice a jeho svobodu učinila názornější“.⁴⁹

Odtud také pramení Schillerovo odmítnutí hledání přírodní krásy v geometrizaci a vůbec v nějakých proporcích, stejně jako u Kanta. „Účelnost, řád, proporce, dokonalost – vlastnosti, v nichž jsme se tak dlouho domnívali nalézat krásu – s ní nemají nic společného.“⁵⁰ To však neznamená, že by řád, proporce, nemohly patřit k přirozenosti věci, jako u všeho organického. Hrubé porušení proporce je ošklivé, krása však není dodržování této proporce. Porušení ničí krásu, protože je porušením přirozenosti, naznačuje heteronomii (namísto autonomie).

Stejně jako u Kanta je příroda také vzorem pro umění – „krásný je výtvor umění, když svobodně znázorňuje výtvor přírody.“⁵¹

Paradoxně, jak již bylo uvedeno, toto pojetí svobody se stane, jak poukazuje Adorno, pro přírodní krásno „začátkem konce“. V díle *O půvabu a důstojnosti* slouží příroda Schillerovi již jako protiklad lidské činnosti svojí určeností a determinismem. (Ostatně, „Půvab je taková krása, kterou nedarovala příroda, ale kterou vytvořil sám subjekt.“⁵²)

VÝHLED DO ESTETIKY A FILOZOFIE 19. STOLETÍ – VYMÍZENÍ PŘÍRODNÍHO KRÁSNA

Zdá se tedy, že to byl právě posun k svobodě (člověka) a lidské důstojnosti, který díky Schillerovi směřoval k nadřazení krásna uměleckého přírodnímu. Od Schellinga (*Filozofie umění*, 1803) se estetika někdy přímo nazývá filozofií umění a umění je její té-